

Én mondom, az anyád

Annyit tapogatód a derekad, fiam, hát már te is derékfájós lettél? Fene aki megeszi azt a derékfájást! Apádnak is hányszor megkentem a hátát, derekát, azé is mindig fájt. Hazajött a kerülésből vagy a tekergésből, azt mondja: kend meg már a hátamat, anyjok. Nekiálltam, kentem, dögönyöztem, pedig nem érdemelte meg. Huncut ember volt ám az apád, fiam. Én mondom, az anyád. Nekem elhiheted. Egyszer is... jaj, istenem, még most is elfog a méreg, ha eszembe jut. Pedig most már akár nevetni is lehetne rajta. Nevetek is. Figyelem, hallgatom: napok óta nyög, tapogatja a derekát, közben odasandít, hogy látom-e, mennyire szenved. Hogy miért sandított? Azért, mert nem sokkal előbb rájöttem, hogy megint fogott valami kurvát magának, gondolhatod, mennyire törődtem vele. A bajával. Hadd szenvedjen. Menjen a kurvájához, kenegtesse avval a fájós derekát. Egyszer aztán már nem bírta tovább. Azt mondja: hiába jajgatok én, hiába fáj a derekam, hogy már leesek a lábamról, te észre sem veszed. Nem feleltem neki. Folytatta. Azt mondja: benne van az újságban, hogy Debrecen alatt fúrtak egy kutat, meleg víz jön belőle. Gyógyvíz. Pont derékfájás ellen. Árkot ástak neki, gőzölgöve folyik bele a Kondorosba. Abban kéne nekem — azt mondja — megfürödni. Ránézek arra a szenvedő képre, rögtön tudtam, mit forgat a fejében. Azt, hogy megint el akar tekeregni hazulról. Azért nyög, panaszkodik, hogy én magam mondjam neki: ha már annyira odáig vagy azért a csodavizért, eredj, fürödj meg benne.

Akik arra jártak, mesélték, hozták a hírt, hogy végig az árokban csakugyan ülnek az emberek, férfiak, nők vegyesen, áztatják a derekukat, állítólag a forró víz puhítja a csontokat, vagy mit tudom én, mit csinál vele. De — gondoltam — ha ez most kiteszi a lábát a háztól, megint nem látom két napig, addig nem jön haza, míg sorra nem járja a kurváit. Mászt gondoltam. Füle hallatára kiáltottam a nagyfiúknak: Bandi, Lajcsi, gyertek csak be. És úgy, hogy ő is hallja, megmondtam nekik: felteszitek a félfenekű nagyhordót a szekérre, szalmával körülötköditek, holnap hajnalban elindulunk, hozunk apátoknak meleg vizet az acsádi úttól, hadd áztassa itthon a csodavízben a fájós derekát. Így akartam én túljárni az eszén. Megakadályozni, hogy fürdés címén eltekeregjen. Másnap aztán kora reggel, alighogy megfejem, a nagyfiúk befogták a lovat a szekérbe, elindultunk. Éppen téged vittelek magammal, mert a nagyfiúknak fontosabb munkájuk is volt ennél, te pedig, bár te voltál a legkisebbik, voltál már akkora, hogy a vödröt fel tudtad adni a szekérre. Hol van oda az acsádi út! Két órába is beletellett, míg odaszekereztünk. Nyargalni nem lehetett azon a rossz úton. Odaértünk az árokhoz, amiben a meleg víz folyt. Hát csakugyan ülnek benne a népek, ki gatyában, ki meg csak egy törülközővel kötve körül magát, a nők hosszú fehér ingben — én csak csudálkoztam és arra gondoltam, hogy ez csakugyan nem lehet rossz víz, ha ennyi ember üldögél benne. Odamentünk a kifolyáshoz, ahol senki sem fürdött, mert ott olyan forró volt a víz, hogy nem bírta a testük. Telemertük a félfenekű hordót. Alig bírta a kezünk a

veder fülét, olyan forró volt az a víz, nem tudom, emlékszel-e rá. Mikor a hordó tele lett, szalmát raktunk a tetejére, nehogy útközben kilötyögjön. Hazafelé még lassabban mehettünk, mindenütt csak lépésben, így is sok víz kilötyönt a szalmán keresztül is, mert akkor volt az a bolondos lovunk, amelyik folyton tánclépésben akart menni, úgy illegette a fenekét, mint a cirkuszos lovak, majd azt is elmesélem, hogy jutott ehhez a lóhoz apád. Jaj, de huncut ember volt, istenem! Bizony jól elmúlt dél, mire hazakecmeregünk. Gondoltam, most majd meglátjuk, hogy csakugyan fürdésre kell-e ez a víz, vagy a fürdés csak ürügy volt rá, hogy kihúzhassa a lábát a házból. Megfürdik-e benne? Nem tudom, emlékszel-e rá, hogy is emlékezhetnél, hisz kicsi voltál te még akkor, majd a guta ütött meg, mikor a nagyfiúk megmondták: alighogy mi elindultunk vízért, apátok fogta magát, felöltözött, megborotválkozott, és mint akinek kutya baja, nagy frissen elment hazulról, ellenkező irányban. Két nap múlva keveredett haza. De akkor már nem mert panaszkodni, hogy fáj a dereka. Hogy a vízzel mi lett? Hát, biztosan moslékot kevertünk belőle a disznóknak. Ha már olyan jó hatása van. Hogy aztán használt-e a disznóknak vagy ártott, arra már én sem emlékszem.

... Na igen, a Fönícia. Mert akár hiszed, akár sem, annak a lónak ez volt a neve. Fönícia. Apád, fiam, olyan ember volt, hogy bolondja volt a szép lónak. Mindig arra vágyott, hogy őt a szép lováért emlegessék, de hát nemigen telt nekünk arra, hogy szép lovunk legyen, emiatt aztán úgy spekulált, hogy vesz egy sovány, de amúgy jóformájú lovat, azt szépen kiabrakolja, megkövéríti, jó áron eladja, az árából végre hozzájuthat egy olyan lóhoz, amire mindig vágyott. Lehet az sovány is, csak szépen járjon, lehessen lovagolni rajta. Ez volt a bolondériája. Egyszer aztán már nem bírta tovább, elhatározta, kicseréli a régi lovat. Hátha most, ezen a vásáron sikerül ráakadni arra, amire vágyik. Hajnalban elindult a lóval a vásárra. Persze lóháton, mert ha nem kellett terhet vinni, sose szekéren ment, hanem lóháton. Hogy miért vágyott ennyire lóra? Talán, mert huszár volt katona korában. Feltarisznázott, elindult. Sajnáltam azt a lovat, amit el akart adni, mert nagyon nyugodt természetű volt, szerettem hajtani, de apád valósággal megutálta. Mert ez a ló hasra hízott. Lógott a hasa. Én ilyen pukkanccshasúval nem járok, azt mondja, nem röhögtem ki magam vele. Elment a vásárra, tudtam, csak késő este kerül majd haza, de hát én már ehhez hozzá voltam szokva. Meg is lepődtem, amikor látom, alig alkonyodik, jön apád lóháton, fütyül, dalol, a kalapja félrecsapva, persze, két csárda is útba esett. Megáll a lóval a tornác előtt, azt mondja: Ezt nézd meg, anyjuk, milyen lovat vettem. Nézem a lovat, majd hanyatt esek, én még ilyen lovat nem láttam. Ez nem is ló, hanem táltos. Nyihog, első lábával kapálja a földet, a hátsó két lába meg mintha táncot járna. Mikor apád a csizmája sarkával oldalba döfi — ágaskodik. Ūristen, mondom neki, mennyi pénzt adtál te ezért a lóért? Az jutott mindjárt eszembe, hátha adósságra vette. Egy ilyen lóért rengeteg pénzt kell adni, miből fizetjük ki az adósságot? Most fogsz csudálkozni, anyjuk! Leugrott a lóról, elébe állt, hát az a bitang jószág odadugja a pofáját az apádéhoz, röhög, aztán a fogával levette apád kalapját, aztán a fejét felcsapta, a kalapot valósággal elhajította. A régi lovat — azt mondja — eladtam százhusz pengőért, ezt meg akár hiszed, akár se, megvettem hetvenöt pengőért. Egy ilyen lovat! Itt már mindjárt kezdett gyanús lenni a dolog. Lopott ló lenne ez? Hogy hívják ezt a lovat? — kérdeztem tőle, mert lopott lónak nem szokták a nevét tudni. Azt mondja: Fönícia. Ez a neve. Mi az istenátka az a Fönícia? Mit tudom én, valami ország. Megérdeklődtem. Azt mondták, ország, a Bibliából. Én még ilyen lónevet nem hallottam, persze hogy még gyanúsabb lett az egész lóvétel. Hol vetted, kitől vetted ezt a lovat? Hol vettem, kitől vettem... miért fontos ez neked? De éppenséggel megmondhatom: árverésen vettem. Árverésen? Csak nem katonai árverésen? Akkoriban a katonaság szokott lovat árverezni. Kimustrált öreg lovakat. De, azt mondja, éppenséggel katonai árverésen vettem. De hisz ez akkor katonaló! Úgy bizony: apád vett egy öreg, kimustrált katonalovat. Persze, hogy olcsó az ilyen. Az is kiderült: nem próbálta ki szekérben. Árverésen a lovat nem lehet próbálgatni, hoci

pénz, nesze portéka. Én már biztos voltam benne, hogy apád megint olyan üzletet csinált, amiben nincs köszönet. Csak azért, hogy szép járású lova legyen. Legalább — könyörögtem neki — most azonnal próbáld ki, addig be se vidd az istállóba. A nagyfiúk kihúzták a színből a szekeret, kihozták az istállóból a hámot. Még a hámot valahogy sikerült rátenni, de ami azután következett! Nem részletezem. Apád felült a szekérre, meghúzta a gyeplőt, indítana, akkor aztán kitört a gyalázat. Megszűnt ám a nagy szeretet, Fönícia felágaskodott, azután hátrarúgott, térdre esett, vergődött, tekergett, mint kígyó a fűben, összetörte a szekér két rúdját, én még olyat nem láttam, mintha a csillagokat akarná az égből lerúgni. Apád hátul mászott le a szekérről, mert elől a ló miatt nem lehetett. Én persze azonnal sírva fakadtam, sikoltoztam, mi lesz ebből, uramisten. Hátsólovat vett! Ami még sosem volt szekérbe fogva. Most mi lesz!? Egy ilyen öreg katonalovat be sem lehet tanítani a szekérhúzásba. Szidtam, átkoztam. Azt a percet is, amikor ez a dög világra jött. Bementem, becsaptam az ajtót, onnan veszekedtem kifelé, ő meg az udvarról befelé, csak úgy zengett a tanya. Mikor aztán jól kiveszekedttük magunkat, ő fogta magát, bejött. Keresi a fonalat, a szurkot, az árat, a háromélű tüt, mert mindig volt otthon ilyen suszterszerszám. Ha valamelyikötöknek elszakadt a csizmája, dehogya is vittük a suszterhez. Apád nekiállt, megötogette. Most nem szólt egy szót sem, fogta a fonalat, szurkot, mifenét, ballag kifelé az istállóba, mert valami nehezen kifogták azt az átkozott dögöt. Bevezették az istállóba. Apád pedig nekiállt, hogy megvarrja a szétrugdosott hámot. Órákig be sem jött. Haragudott is, dühöngött is, restelkedett is, meg is sértődött, hogy én elmondtam mindenfélének. Élhetetlennek, nagyra-vágyónak, könnyelműnek, családszomorítónak, mindennek. Mikor aztán nagy későn beállított, ránéztem, nem tudtam megállni, kitört belőlem a kacagás. De úgy nevettem, majdnem megfulladtam. Rámkiált: mit röhögsz? Elment a jó eszed? Mondom neki: nézz bele a tükörbe, te szerencsétlen. Odamegy, belenéz, káromkodik, a kalapját lecsapja a lócára, hát én még olyat nem láttam, amilyen az apád képe volt. Annyira dühöngött benne az önéret meg a sértődés, hogy amikor ollóra lett volna szüksége, amivel a szurkos fonalat elvágja, restellt bejönni énhozzám az ollót elkérni, hanem csak azért is a fogával rágta el a fonalat. A szurok persze, amivel a fonál be volt kenve, belevágódott az arca bőrébe, hosszú fekete vonalak húzódtak a szájától majdcsak a füléig. Mint az ördög, úgy nézett ki. Kínomban, mit tehettem mást, úgy nevettem, hogy a könny is kicsordult a szememből. Mit dörzsölte, súrolta az arcát, amíg valahogy eltűnt róla a szurok! Hogy aztán a Föníciával mi lett? Apádat, fiam, nem olyan fából faragták, hogy belenyugodott volna ebbe a szegyenbe, nem nyugodott bizony. Másnap ócska kötelekből, szíjakkból hámot csinált, olyant, amiért nem kár, ha Fönícia szétszaggatja. Amikor aztán jól beesteledett, amikor a szomszédok nem láthatták, hogy a sötétben mit művel, rátette a Föníciára a hámot, egy ócska disznóetető vályút utána kötött, és a tanya körül addig hajkurászta, míg végre szekér elé állíhatta. Ez bizony legalább két hétbe került, addigra még a vályút is szétrugdosta, de én majd csak hónapok múlva mertem a gyeplőjét a kezembe venni — ki tudja, mi lakik egy ilyen rossz erkölcsű öreg katonalóban. Aztán már elég jól el lehetett boldogulni vele. De azért volt rá eset, amikor kitört belőle a régi erkölcs, amikor a múltjára egyszer-egyszer visszaemlékezett. Mert a ló is tud ám emlékezni, nemcsak az ember. Egyszer például, amikor dinnyét vittem a városba, piacra...

...Nahát, az a dinnye is! Apád, fiam, mindig azon törte a fejét, hogy vele minden valahogy másképp legyen, mint mással. Mindig arra vágyott, hogy emlegessék. Hát néha bizony úgy sült el a dolog, hogy emlegették is, de bár ne emlegették volna. Ilyenkor mondtam neki: na, te híres, erre vágytál? Például a dinnye is. Egyszer azzal jött haza, hogy valahol egy uradalomban dinnyeföldet látott, akkora dinnyék teremtek ott, mint egy lóitató vödör, azt mondja, kifaggatta a dinnyést, valahonnan Hevesből, Csányból fogadta ide az uradalom, feles dinnyésnek. Apád azzal az elhatározással jött haza, hogy jövőre dinnyét fogunk termelni. Méghozzá nemcsak úgy magunknak, ahogy eddig csináltuk, hanem piacra. Az a dinnyés, akitől

apád a példát vette, házat vett a dinnyéskedésből, pedig csak a fele haszna az övé. Hát akkor mi — a teljes haszonból! Azon a nyáron el-eljárt ahhoz a dinnyéshez, hogy ellesse tőle a dinnyetermelés mesterségét, mert a dinnyéhez külön érteni kell. Például: a dinnyét a századik napon kell elvetni. Meg sok más egyéb. Következő évben aztán szerzett dinnyemagot, fajdinnyének a magját. Elvetettük, fészekbe raktuk, hogy jól érezze magát, kapáltuk, gondoztuk, megadtunk mi annak mindent, amit apád ellesett, de a csuda tudja: mégsem sikeredett a mienk úgy, mint a csányiaké. Azok már két hete hordták a piacra a termést, amikor a miénknek az eleje érni kezdett. De akkorra meg már annyi volt a piacon a dinnye, hogy a föld majd leszakadt. Igen, mert nemcsak apád jött rá, hogy a dinnyével érdemes foglalkozni. A csányiak valósággal megbolondították a környékbeli sok éhes parasztot, mindenki egyszerre belevágott a dinnyéskedésbe, így aztán mire mi kiálltunk vele, a kutyának se kellett. Otthon megbeszéltük az árat, hogy mennyiért adom, de mikor a piacon kimondtam, kinevettek, otthagytak a vevők. Majdnem sírtam mérgemben. Hát ennyit ér a munka, a töredelem, a kínlódás? Annyit se árultam, amibe a szeker kopása meg az én napszámom került, mit tehettem, nagy búsan hazaindultam, a szekérderekben a megmaradt dinnye. Kiérek a városból, ott kellett elhaladni, ahol a katonák szoktak gyakorlatozni, a sámsoni úti homokdomboknál, biztosan emlékszel rá. Nahát, amikor odaérünk, az én Föniciám elkezd különösen viselkedni. Fülét hegyezi, nyihog, a lábait kapkodja, kényeskedik, táncol — mi van evvel a lóval? De már én is hallok valamit: trombitaszót. Valahol fújják a trombitát. És ahogy kibújunk két domb közül, látom én is, ami Fönícia eszét teljesen megzavarta. Katonák, lovas katonák körbelovagolnak, középen áll egy, aki a trombitát fújja. Uramisten, megsejtetem, hogy itt baj lesz, kapom a gyeplőt, húzom, hogy a karom majd kiszakad, rángatom, de csinálhattam én akármit, Fönícia a zablát a foga közé harapta, az útról lekanyarodott, vágatva át a gyepon, egyenesen a gyakorlatozó lovasok közé. Én hiába kiabálok, visítozok, egyszer csak ott vagyunk a körben. A kürtös fújja, erről Föniciának minden eszébe juthatott, körben vágat a szekérral, ne is mondjam, kitört a gyalázat. A katonák persze röhögtek, mert tudták, miről van szó. Abbamaradt a gyakorlatozás. A katonák körülfogták a szekeret. Észrevették, hogy dinnye van a szekérben, megkérdezték: eladó ez a sok dinnye? Persze, hogy eladó. Hát fiam, azok a katonák mind egy szálíg megvették az én kimaradt dinnyémet, de a lelkemre kötötték, hogy vigyek nekik máskor is. Ilyen szerencsét hozott nekünk, bizony, a Fönícia. Azáltal, hogy mikor meghallotta a trombitaszót, minden eszébe jutott, ezért mondom én neked, hogy a ló is tud emlékezni, nemcsak az ember...

...Látom, mennyire ajnározzátok azt a vacak kiskutyát, hát mire való az. Még a fotelbe is felteszitek, betakargatjátok, a fene a jó dolgát. Én nem tudnék ennyire udvarolni neki, viszont apád, az nagy kutyabolond volt. Egyszer is, na még ezt elmesélem, jön haza, emlékszem, télikabát volt rajta. A kabáton két nagy zseb. Mikor bejön a konyhába, mutatja a zsebét, nézd csak, anyja, mit hoztam a zsebemben. Odanézek, hát te jóisten, mind a két zsebből egy-egy fehér kiskutya néz kifelé. Összezsaptam a kezemet: hát nincs nekünk elég kutyánk? Rendesen három volt a tanyában, most még ezt a kettőt is! Honnan szerezted? Hát fiam, apád elballagott vagy tizenöt kilométerre azért a két kölyökkutyáért. De amikor még azt is megmondta, hogy két mázsa búzát adott értük, majdnem elájultam. Két mázsa búza! Két ilyen vakarcos dögért. Szinte minden hónapban megjelent nálunk Tóth úr, a végrehajtó, és ő két mázsa búzáért vesz két kölyökkutyát. Istenem, hány tyúkomba, pár csirkembe került, hogy Tóth úr ne tűzze ki az árverést a tehénre vagy a lovunkra, mert isten se tudja hogyan, mindig volt adósság, ami miatt ki lehetett tűzni az árverést. Tóth úr csak bepislogott a kasfarba, látta, ott a tyúk vagy csirke, nem tűzte ki az árverést. Jó ember volt. Megértő. És akkor két mázsa búza két kölyökkutyáért! Azt hittem, most bolondulok meg a méregtől. Nekem aztán mondhatta, miféle kutyák ezek, fajtiszta komondorok, milyen sok pénzt érnek, én csak azt hajtogattam, ha nem akarja, hogy a kútba ugorjak, eltakarítsa őket, vagy én

megyek el a háztól. Addig martam a fülét a beszéddel, hogy fogta a két kölyök-kutyát, átvitte a harmadik szomszédba, és az én tudtom nélkül eleinte napi fél liter, de ahogy nőttek, napi egy liter tej árát fizette a szomszédnak a tartás fejében. Bizony huncut ember volt az apád. Mégiscsak megtartotta a két kutyát. Mekkora lettek! Mint egy-egy borjú. Az egyiket, a kanit elnevezte Bárónak, a másikat, a szukát Vénusznak! Vénusznak! Egy kutyát. Meg Bárónak. Meg miért éppen Bárónak? Azt csak ő tudná megmondani, de alighanem azért, mert nem szerette a bárókat, grófokat, mifenéket. Attól kezdve volt a mondása: hát már a báró is ember, hiszen én a kutyámat hívom bárónak. Azért adta a kutyájának ezt a nevet, hogy ilyeneket mondhasson. Valósággal bolondja volt a kutyáknak, fiam, ne vess ki érte, de én azt mondom neked, hogy értett is a nyelvükön. Igen, fiam, apád értett a kutyák nyelvén. Akármilyen hamis, vad tanyasi kutya rohant rá, ő csak annyit csinált, hogy leguggolt, mondott neki valamit, mire a kutya elhallgatott, farkát a lába közé húzta, és eloldalgott onnan. Mit mondhatott neki — soha nem tudtam megállapítani. Ha kérdeztem tőle, csak elnevezte a választ, sose árulta el, mit mond a kutyának. Egyszer meg — akkor is majd szétment a fejem a méregtől — hazajön a városból, hát a szekérről négy kutyát ugrasztott le. Négy vadászkutyát. Vizslát vagy hogy hívják az ilyet. Hát ezt meg honnan szerezted megint? Ne háborogj, anyjuk, azt mondja, ezeket csak tartásra hoztam ki a városból, meg azért, hogy tanítsam őket, a gazdáik jó pénzt fizetnek a kutyák taníttatásáért. Mondom, ilyen üzleteket csinált, hát azért mondom, hogy mekkora huncut ember volt az apád. Na — gondoltam —, ha pénzt adnak érte, akkor egye itt a fene őket, nem bánom. Apád aztán idomította ezeket a kutyákat, mert a vadászkutyákat külön beidomítják, hogyan kell vadászni, apád ehhez is értett, mondom, hogy tudott a nyelvükön. Igen ám, de ennek sem lett jó vége, mert másnap bemegyek a szobába, majd hanyatt estem attól, amit láttam. Az egyik kutya kihúzta egy gyönyörű csipkés párnát az ágyból, a sarkát kirágta, akkor aztán birkózhatott vagy játszhatott velem, mert a szoba merő toll, a kutya meg ott fekszik a párna közepében, a kutya is csupa toll, de még a szekrény tetején is találtam tollat, mikor végre volt annyi eröm, hogy kitararíthassak. Akkor aztán megmondtam, egy percig se akarom látni ezeket a kártékony dögöket, vigye oda, ahonnan hozta. Csakhogy nem lehetett őket azonnal visszavinni, mert a másik meg mit csinált? Éppen kenyérsütéshez készülődtem, a kemence már be volt fűtve, a kenyérnek való tészta a szakajtókban, szépen leterítve, hogy mire a kemence befűlik, a tészta megkél. Szépen sorban. Kimentem valahová, mikor visszamegyek, uramisten mit látok. Az egyik kutya zabálja a tésztát. Azt bizony, a nyers kelt tésztát. A pofája csupa csiriz, és nyeli, nyeli — azt a finom félig kelt tésztát. Eszi a kutya. Gondolható, hogy mit éreztem, ezektől a kutyáktól tisztára meg lehet bolondulni. Igen ám, de a tészta kelni kezdett a kutya hasában. Hogy az a kutya mit szenvedett! Mint egy dob, úgy felfúvódott, csak feküdt, fájhatott a szerencstelennek, még a könnyei is kicsordultak. Meg kellett várni, míg lelohadt a kutya hasa, csak akkor lehetett visszavinni a városba őket. Nem is hozott aztán apád kutyákat idomítani.

...Persze, hogy értett a vadászkutyákhoz. Vadászott is, persze csak úgy orozva, mert engedélye nem volt neki, de törődött is az vele. Puskája is volt, kettő — ez is afféle bolondériája volt neki. Hogy puskát tart. Persze, azt is csak dugva, arra sem volt neki engedélye, mondom, nekem elhíheded, rettenetesen huncut ember volt az apád. Én mondom, az anyád. Hogy a puskákat hogyan szerezte? Az egyiket — arra még én is azt mondtam, hogy igen drága holmi lehetett, mert a tusája gyöngyházzal volt kiverve, virágok voltak rajta gyöngyházból, meg rohanó szarvas — szóval az egyiket tizenkilencben, a nagy forradalomkor szerezte. Még az is kitélt tőle, hogy a szomszédos parasztokat fellázította, mindenki fogjon be a szekérbe, álljanak sorba, és menjenek el én már nem is tudom, valahová a Nyírbe, mert ő tud arrafelé egy uradalmat. Amit találnak — tengerit, krumplit, búzát, ezt, azt —, felpakolják, elhozzák. Most mindent szabad. Rá is álltak, úgy hogy jó hosszú szekérsor lett, mire elindultak. Apád vezette őket, mert ő tudta az utat. Ott aztán neki-

áltak a göréknak, megrakták a szekereket tengerivel, hordták a magtárból a búzát, zabot. Krumplival, azt mondták, nem kínlódtak. No de apád akkor is megmutatta, hogy ő több, mint a többi. És más. Különb. Az ő esze másképp csavarodik. Bement a kastélyba, megkereste ezt a puskát, volt ott — később elmondta — több is, ezt választotta. Bedugta a szekérbe, búzászsákokat rakott rá, hazahozta. Meg egy tarisznya töltényt. Mondtam neki: te, de hát ez rablott puska. Rablott puska? Jól hordjon, az a fontos. Eltalálja egy lövésre az őzet. Rablott puskával mégy te őzet löni, orvul? De hiszen beszélhették annak. Csak elnevette. A másik puska — az egészen másfajta puska volt. Katonai. Egycsővű. Golyós. Azt meg egy lakodalomból hozta, de hogy? Valahol, bent a Berekben lakott egy ismerős család, hiába mondanám a nevüket, te úgysem emlékezhetsz rájuk. Ezek meghívtak minket lakodalomba. Akkor te még meg se születted. Ez akkor történt, amikor a forradalom után bejöttek a románok. Javában áll a lakodalom, egyszer csak beállít két román katona. Fegyveresen. Nem voltak már azok sem józanok. Meghallották a zenét, tanyán messze hallik, bejöttek. A puskákat a sarokba támasztották, hogy ők majd mulatnak. A nőket felkérték táncolni. Muszáj volt menni, a katona az ugye, hatalom. Avval nem lehet ellenkezni. Apád csak ült, ivott, nézte a románokat, csikorgatta a fogát, mert ha ivott és mérges volt, csikorgatta a fogát. Rettenetesen tudta csikorgatni, csakúgy szaladozott a hideg az ember hátán, amikor hallotta. Én csak nyugtatgattam, mert sejtettem, hogy megint dolgozik benne az indulat. Ami pedig rossz tanácsadó. Ne törődj vele, majd elmennek. Kiszórakozzák magukat, elmennek. Úgy ám, csakhogy az egyik pont engem szemelt ki, hogy menjek vele táncolni. Pont engem. Amikor apád meglátta, hogy a katona integet nekem, felugrott, felkapta mind a két puskát, kiabált, ordított, a szeme vérben forgott, le akarta löni a románt, a násznép halálra rémült, kitört az általános felfordulás. Én is, gondolhatod, mint az örült, rávettem magam, sírva könyörögtem, tegye le a puskát, inkább táncolok velük. A násznép egyik fele a románokat vette körül, a másik fele apáddal birkózott, az egyik puskát el is tudták tőle venni, de a másikat nem. Viszont azt meg tudták akadályozni, hogy lőjön vele, mert mi történik, ha lelövi valamelyiket. Uramisten, elviszik börtönbe az egész násznépet. A nagy felfordulásban kisodródtunk az udvarra, az örömszülők letérdepelve könyörögtek apádnak, hogy menjen el innen, ne hozzon még több bajt a fejükre. Mert mi történik, ha ottmaradunk? Békülni úgysem békült volna, a katonák meg... nem is tudom, mi történik, ha ottmaradunk. Apád akkor aztán lehajtott a fejét, kicsordult a könny a szeméből, elindult, én meg utána. A puskát úgy húzta maga után, hogy a tusája a földet súrolta, a másik kezében meg a derékszíj, rajta a patrontáska, tele patronnal. Hazamentünk, a puskát elrejtette, nekem sem mondta meg, hogy hova, lefeküdtünk. Hát ilyen vége lett a Perge Mari lakodalmának. Még alig virradt, verik ránk az ajtó, uramisten, majd megőrültem a félelemtől. Apád ajtót nyit, hát az öccse, Gábor bátyád áll az ajtó előtt, valósággal bebukik a konyhába, alig tud beszélni a lihegéstől: kedves bátyám, ha kedves az életed, menekülj, azonnal menekülj, jönnek érted a románok. Apád valamit felkapott magára, de arra már nem volt ideje, hogy lóra üljön, mert a bejáróra éppen akkor fordult be egy csapat katona. Kiugrott hátra, a kertbe a konyhaablakon. Bemenekült az erdőbe. Megjöttek a katonák, lehettek hatan, heten. A lakodalmiak nem voltak közöttük. Apádat keresték. Meg a puskát. Egyiket se találták. Üres kézzel — ugye nem mehetek el, elvitték tehát a nagybátyádat. Még egy hét múlva is csak sántikálva tudott hazajönni, úgy összeverték a talpát. Cafrangosra. Apád helyett. Hát erről persze ő nem tehetett, viszont, ha azt az átkozott puskát nem hozta magával, a nagybátyád talpát sem verték volna cafrangosra. Hát ilyen ember volt az apád.

Egy, de csak egy olyan tulajdonságáról tudok, amire azt mondhatom: örültem neki. Nem kártyázott. Nem. Kártya, azt hiszem, sohasem volt a háznál, csak majd mikor ti, apróbbak is már iskolába jártatok, csináltak keménypapírból magatoknak, amit én rendszerint összetépdستم, borzasztóan haragudtam érte, mert télen behúzódtatok az istállóba, ott vertétek azt a bűdös kártyát, de mindig marakodás

lett a vége. Te rendszerint bőgve jöttél be, mert a nagyok megcsaltak. De apád, az soha. Inkább ha valami jársaság jött össze, rokonság, komaság — beszélgetni szeretett. Úgy el tudott mindent beszélni háborúról, a helyzetről, esetekről, hogy merre mik történtek. Csokonait sose hagyta ki. De sokszor elmondta, milyen okos ember volt ez a Csokonai, még azt is megjövendölte, hogy száz év múlva kutya se szeretne lenni, mert arra is adót vetnek ki. Hát nem bekövetkezett? Meg valami Bakunint emlegetett, azt mondta: a fekete cár, nem tudom, nem tudom. Minden télen — emlékszem — valahonnan a Nyírszélből legalább egyszer elszekezezett hozzánk, csak-hogy apáddal kibeszélgesse magát, egy régi katonacímborája. Hogy tudta egymást szeretni az a két ember! Egész este csak a régi dolgok, meg mindenféle történetek, gondok, bajok, amik az életben adódnak. Este aztán, amikor lefeküdtünk... úgy voltak a fekhelyek, hogy ti kisebbek bent aludtatok, egy ágyon, a két nagyobb kint az istállóban. Enmellém a komámasszony feküdt. A két embernek — mert nem volt több hálóhely — a földön, friss szalmából csináltunk ágyat. Ott aztán a koma rákezdte a sírást. Alig várta, hogy lefeküdjének, elkezdett szipogni. Órák hosszúig csak sírt. Hogy tudott sírni az az ember! Apád meg vigasztalagatta: ne bánj, kedves komám, majd megsegít az isten. Azért jött el a Nyírből, hogy egy évben egyszer apád mellett kisírja magát. Rászóltam: ejnye, Péter koma, mire való már ez, felnőtt családos ember, sír a sötétben. Mint a gyerek. Hagyjad csak, anyja, mondta az apád, csak hadd sírjon Péter. Suttogtak egymásnak a sötétben, apád dörmögött, Péter koma hüppögött, néha kifújta az orrát, hogy mi titkuk volt, se én nem tudtam meg soha, se a komámasszony. Ezt, látod, megírhatnád egyszer, hogy miért tud sírni egész éjjel egy olyan komoly, erős parasztember, mint apád Péter komája volt. Ki tudnál belőle fantáziálni valamit. De visszatérve a kártyára: egy, csak egy esetre emlékszem, amikor egy estét végigkártyázott. De azt is miért? Na, ez is jellemző a huncutságára, mert mondtam tán, hogy nagyon huncut ember volt az apád. Akkor este is csak szívességből jött rá a kártyázási kedv, de milyen volt az a szívesség! Úgy értsd meg, hogy a közvetlen tanyaszomszéd, Paku Jani bátyád rettenetesen élehetetlen kisember volt. Viszont nagyon szeretett kártyázni. Alig várta, hogy valakivel leülhessen, akkor aztán úgy tudta törni a fejét, hogy beleizzadt. Nézte azt a bűdös kártyát, a szeme majd kigúvadt, sóhajtozott, fészkelődött, nyögdecsejt, valóssággal szenvedett, mert nem tudta eldönteni, melyik kártyát kellene kitenni az asztalra. Amúgy soha nem vitte semmire. Mondom, élehetetlen kisember volt. Annak aztán soha nem jutott eszibe semmi olyasmi, ami apádat foglalkoztatta. Viszont a felesége, a Bonza Juliska, szép derék asszony, nem részletezem, nem voltak egymáshoz való, annyi biztos. Ennek a Juliskának persze nem volt elég az ura, amin nem is csudálkozom. Mindig tartott szeretőt magának. Sose tudtam meg biztosan, de csudálkoztam volna, ha apád pont a Bonza Juliskát hagyta volna ki a kurvái között. Egy este, mindjárt vacsora után azt mondja az apád valamelyik nagyobbik fiúnak: eridj, ugorj át Paku Jani bátyádékhoz, mondd meg neki, azt üzenem, hogy ha van rá kedve, jöjjön át egy kicsit kártyázni. Unom magam. Ezen őszintén elcsudálkoztam. Honnan jutott most, éppen most eszedbe, hogy Paku Janit áthívd kártyázni, mikor mindig azt mondtad, hogy utálad a kártyát, mert csak butítja az embert, elveszi az időt a rendes társalgástól. Hagyjad csak anyja, most ilyen kedvem jött. Na, de ahogy én téged ismerlek, nem véletlenül jött neked most kedved, hogy pont a Paku Janival üljél le kártyázni. Csak elnevette a dolgot. Úgy elszokta nevetni a dolgokat. Nem érted te ezt, anyjuk, hát tudd meg, ezzel én most igen jó barátomnak teszek szívességet. Szívességet? Kinek? Hát kinek tennék mostnak, mint a Szarka Pistának. Ekkor gyulladt világosság az agyamba! Szarka Pista — ezt mindenki tudja — rájár a Bonza Juliskára, hát apád azért hívta át kártyázni a Bonza Julcsa urát, hogy Szarka Pistának szabad legyen az útja. Hát ilyen zsványok vagytok ti, emberek? Hogy a fene ett volna meg benneteket, gondoltam, de meg is mondtam neki: hát Szarka Pista hányszor tett már neked ilyen szívességet? Mert hogy tett, arra a nyakamat mertem volna rátenni. Ezen aztán jól összevesztünk, de mire jól kiveszekedünk magunkat, már jött is Paku Jani. Hozta a kártyát. Leültek. Én csak azt figyeltem, hogy lesz az, amikor apád, aki sosem szeretett kártyázni, ját-

szik Paku Janival, akinek a kártya az istene. Hát mondhatom neked, fiam, eleinte meglátszott, hogy apád éppen csak hogy nagyjából tudta, mi a szabály. Valamikor talán kártyázhatott, de már elfelejtette, hogy mire mit kell tenni, így aztán néha nem jól tett. Olyankor Paku Jani egy negyed óráig is törte a fejét, hogy ez most mi volt, mert azt hitte, apád valami ravaszságból tette ki azt a kártyát, pedig csak azért, hogy tégyen valamit, húzza az időt. Én már elálmosodtam, mondtam is, hogy ideje volna abbahagyni, de apád ránézett az órára: na még ezt a fordulót lejátszunk. Mikor aztán úgy találta, hogy Szarka Pistának éppen elég időt hagyott, megkérdezte Paku Janitól: mondja, szomszéd, egyedül hagyta a tanyában az asszonyt? Egyedül, mondta Paku Jani. Aztán nem fél, hogy míg maga ideát kártyázik, azalatt valaki meglátogatja az asszonyt? Mire Paku Jani felnevetett: De nem ám, mert itt a kulcs! S kitett az asztalra egy kulcsot. Hát Paku Jani úgy jött el hazulról, hogy rázárta a feleségére az ajtót. Hű, de huncut ember maga, Jani szomszéd — mondta neki az apád —, ezt ki sem néztem volna magából. Paku Jani csak nevetett. De akkor apád azt kérdezte: az ablakra is rálakatolta a vasrácsot? Erre már Paku Jani lecsapta a kártyát: hű, a jóistenit, nincs is vasrács az ablakon. Evvel kapta magát, a kártyát összeseperte, lódult haza. Mehetsz már, jó ember — az apád csak nevette, hogy így kitoltak a Paku Janival. Szeretett ilyen huncutságokat csinálni. Ilyenkor mondtam neki, tán a vesztedet érzed? Hányszor megtörtént, hogy elmentünk valahová, disznótorba, névnapra, vagy téli este tanyázni valahová. Indultunk haza, elköszöntünk a háziaktól. Elindultunk, de egyszer csak azt mondja: várj itt meg, anyja, otfelejtettem valamit. Én megálltam a sötétben, ő meg visszalopakodott, szétszedte a komája szekerét. Egyik kerekét erre gurította, a másikat amarra, a saroglyát feldobta az óltetőre, a rudat a kazalhoz támasztotta. Olyan nagy ezeknél a rendetlenség — mondta, mikor visszajött —, segítettem nekik egy kis rendet csinálni. Annyi mindenbe belefogott, annyi mindenfélén járt az esze, én nem tudom, a vérében lehetett valami. Ami mindig hajtotta. Ha olyan családba születik, amelyiknek módja lett volna rá, hogy taníttathassa, isten tudja, mi lehetett volna belőle. Mert akárhová született volna, akárhová került volna, nem bírta volna ki, hogy a többivel csak úgy elkeveredjen. Lángesze volt, fiam, lángesze, csak az a baj, hogy huncutságokra használta, meg olyasmire, ami teljesen hiábavaló. Meg felesleges. Már úgy értve: a mi életünkhöz képest. A kézírása például olyan volt, mintha metszettek volna. Mint a gyöngy. De ezt a tudományt is mire használta! Hát — még ezt is elmesélem. Egészen fiatalember korában elvállalta a tanyán a postásságot. Úgy bizony, hordta a leveleket abban a rettenetesen nagy erdőségben, tanyavilágban. Talán azért is csapott fel tanyasi postásnak, hogy lovagolhasson, mert lovon hordta a tanyákba a leveleket. Meg hogy így is megkereshesse a kurvájait, mert az aztán akadt neki mindenfelé. Nagyon szerette a jövés-menést, tekerést, emiatt csapott fel, mikor a postásságot megunt, erdőkerülőnek. Hogy mindig úton lehessen. No, amikor még a leveleket hordta, csinálta azt a huncutságot, amit el akarok mesélni. Volt egy tanya nagyon messzire, túl az erdőn, arra Acsád alatt — a nevüket már elfelejtettem. A lényeg, hogy nagyon messze laktak. Amúgy igen jómódú család, egyetlen eladó lány volt a háznál. Hogy történt az ismeretség, vagy tán kommandálták őket egymásnak, nem tudom, csak az a lényeg, hogy a lánynak akadt egy városi udvarlója, valami tisztviselő, vagy mifene. A lány nagyra volt vele, hogy neki ilyen udvarlója van, városi úriember, de az udvarló is nagyon pályázott a hatvanköblös földre, szép tanyára, mert a lány egyedüli gyermeke volt az apjának, minden a lányé lett volna. Emiatt aztán ez a városi udvarló naponta küldte a leveleit a lánynak. Színes virágok, csokólózó galambok voltak a borítékon, akkor az volt a divat. Emiatt apádnak minden áldott alkalommal ki kellett menni abba az isten háta mögötti tanyába, kikézbécsíteni az udvarló turbékoló levelét. Csakhogy jött az ősz meg a tél, a hideg eső, hófúvás, nagyon unta a hosszú utat. Úgy határozott, hogy ő véget vet ennek a fene nagy szerelemnek, nem hajlandó áztatni, fázatni magát azon a hosszú úton. Vett egy hasonló borítékot. Nekiült, és pontosan utánozva a városi udvarló írását, levelet írt a lánynak. Pontosan tudta más írását

utánozni. Képzeld, mindenféle disznóságokat írt bele. Hogy miképp szeretné egyszer végre megszomogatni az Aranka kövér popsiját, meg hasonlók. Sőt azt is beleírta, hogy ha majd egybekelnek, neki különleges tervei vannak a hatvanköblös földdel, mert szerinte az öreg apósjelölt nem érti az igazi gazdálkodást, de majd ő meg fogja mutatni, mit lehet kihozni belőle. Apád aztán elmesélte, hogyan fogadták a levelet a Benke... ne, most eszembe jutott. Benkééknek hívták azt a családot. Apád egy kicsit elidőzött, azt mondta, pihen egy cseppet, de csak azért, mert kíváncsi volt, mi lesz a fogadtatás. A lány olvassa, olvassa a levelet, hol kipirul, hol elsápad, szalad az apjához: hallgassa már, édesapám, miket ír ez a tekergő, ez most kimutatta a foga fehérjét. Hangosan felolvasta az udvarló levelét, mert az öreg Benke, hiába volt hatvanköblös földje, nem tudott írni, olvasni. Analfabéta volt. De hát ez akkoriban nem volt ritka eset. Gondolható, micsoda rettentő káromkodásba kezdett az apósjelölt. Hogy erre, hogy arra annak a tintafosónak, a kijével, mijével, mit csináljon — na gyere csak, lányom. Apád el akart köszönni, mert ő már eleget látott, hallott. De az öreg Benke nem engedte. Azt mondta: várd meg, öcsém, elviszed ezt a levelet, hogy minél gyorsabban forduljon az üzenet. És ott apád füle hallatára lediktált a lányának egy levelet, amiben a vőjelöltet lehordta mindenféle tintafosónak, haszonlesőnek, megírta neki, ha még egyszer át meri lépni a tanya kapuját, mind a három kutyáját ráuszítja, a cselédeivel úgy összevereti, hogy összefossa magát — szóval, ilyeneket írt. A lány pityergett is, meg dühöngött is, mindenestre írta, amit az apja diktált. Apád aztán eltette a levelet, felült a lóra, és biztos volt benne, hogy a Benke-tanyába nemigen hoz mostanában csokolózó galambos kopertában levelet a városi udvarlótól. El is maradtak aztán a levelek, hát ilyen huncut ember volt a te apád, kedves fiam...

...Mindent akárhogy, de semmit se úgy, mint más. Hányszor mondtam neki: nem képzelsz te túl sokat magadról? De hát ő az ilyen beszédekre csak nevetett. Mindent csak elnevetett. Azt is hányszor szóvá tettem, miért engeded, hogy a gyerekeid tegezzenek téged? Mert ti ketten, a két legkisebb úgy nőttetek fel, hogy engem, az anyátokat tessékeltetek, ehhez én ragaszkodtam, de az apátok? Míg kicsik voltatok, úgy mondtátok: apám, te, ez aztán így is maradt. Seholy a környéken nem volt erre példa. Akárhányszor megtörtént, hogy ha valaki odajött, mondatok valamit apátoknak, az illető megdöbben: hát ezek a fiúk tegezik apujukat? Miféle új szokás ez? Mondtam neki: mindenki meg van ezen döbbenve, aki csak hallja. De ő csak nevetett. Majd megszokják, ezzel kész. Azt már nem bírta volna ki, hogy mások véleménye miatt változtasson azon, ami vele történik. Hallottam én olyan úri famíliáról, ahol még a szülők is magázták a lányaikat, minálunk meg éppen megfordítva, de hát beszélhettem neki. Ez is olyan bolondériája volt, amit senki sem tudott megérteni. Gondolom, azért nem bánta, ha tegezték, hogy ti már másképp nevelkedjétek, mások legyetek, mint a többi tanyasi parasztyerek: abból is éreztétek, hogy ti mások vagytok, mert ti tegezhetitek az apátokat. Mi más célja lehetett volna vele? Sose fognak a gyerekeid tisztelni, mondtam neki, ha nem követeled meg tőlük a tiszteletet azáltal is, hogy nem engeded magad tegezni. Vagy a legalább néha-néha, amikor megérdemlik, nyakon vernéd őket. Ez is például. A legfiatalabb bátyád olyan volt kisebb korában, mint az ördög. Fékezhetetlen. Tört, zúzott, azon valakinek mindig rajta kellett tartani a szemét, mert sose lehetett tudni, mikor milyen veszedelmet zúdítt ránk. Apád azt szokta mondani: akinek éppen nincs más dolga, ezt a betyár kölyköt üsse. De merte volna valaki csakugyan a kezét rátenni! Ilyen ember volt. Attól, fiam, ti, a kisebb fiúk soha még egy nyaklevest sem kaptatok. Én még csak el-elnadrágotlaltak benneteket, de lehetőleg akkor, amikor ő nem volt otthon. Ebből a szempontból még szerencse, hogy sokszor eltekergett, így hát meg tudtam nektek adni a kellő nevelést. Ófelőle, fiam, úgy nőttetek volna fel, mint a fa az erdőben. Nyesegetés nélkül. Ha egy kicsit ivott, akkor persze még jobban szeretett benneteket. Az én drága gyönyörű fiam, nem adnám oda, ha tízezer hold földet kínálnának is értük. Nahát, ki lett volna olyan bolond, tízezer holdat kínálni értetek! Könnyen beszélt, mint mindig. Egyszer

azért mégis majdnem bajba került, éspedig temiattad. Hány éves lehettél? Olyan nyolc-kilenc. Nem több. Jaj, istenem — tüdőgyulladást kaptál. Olyan volt a tested, mint az eleven tűz. Égett az arcod. A láz elvette az eszedet is. Felugrottál az ágyban, a többi fiú alig tudott lefogni, mert mentél volna az ablaknak, azt kiabáltad, van ott egy ember, véres kés a kezében, jön, hogy legyilkoljon bennünket, visítotál, jajgattál, azt hittem, a szívem szakad meg. Apád gyorsan befogott a szekérbe, el a legközelebbi faluba, orvosért. Lehetett olyan nyolc-tíz kilométer. Vágtatva be a faluba, megáll az orvos háza előtt. Bemegy. Az orvosnál aznap disznót vágtak, este felé volt már, épp a kolbászt keverték, gyúrták. Apád mondja az orvosnak: doktor úr kérem, nagyon beteg a legkisebbik fiam, lázas, félrebeszél. Hát, azt mondja az orvos, tekerjenek rá vizes borogatást. Nem azért jöttem én — mondja neki apád —, hogy nekem vizes borogatást ajánljon a doktor úr, hanem azért, hogy jöjjön ki velem a tanyára, gyógyítsa meg a fiamat. Nézze, jó ember — mondta az orvos —, látja, mi van itt, én most nem mehetek el magával a tanyára. Az a gyerek reggelre jobban lesz. Vagy ha nem, akkor bejön értem, és majd kimegyek. De apád nem tágitott. Kérte az orvost, jöjjön most, azonnal, kinn áll a szekér az utcán. Az orvos megint így kezdte: nézze, jó ember... De akkor apád felkapott egy hentesbárdot, és azt mondta: a kutyaúrstenit a doktor úrnak, ne mondja nekem, hogy jó ember, mert mindjárt rossz ember leszek, ha ezzel a bárdal széthasítom a fejét... szedje össze a holmiját, gyerünk a szekérre. Az orvos ránézett apádra, láthatta rajta, hogy mi van benne, így hát vette a kabátját, kalapját, táskáját, szó nélkül felült a szekérre. Habos volt a ló hátulja, amikor bevágtattak a tanyaudvarra. Az orvos aztán téged kezelésbe vett, hozott magával keserű orvosságot, ágyat vetettem neki, ott is kellett hogy aludjon. Reggel aztán csináltam neki rántottát füstölt szalonnával. Megkérdezte tőle apád: mennyivel tartozunk. Azt felelte: maga nekem semmivel. Nem tudom, miért felelte ezt. Akkor apád kiment, hogy megmondja a nagyobb fiúknak, fogjanak be. Valamelyik vigye haza a faluba a doktort. Evés közben azt kérdi tőlem a doktor: mondja, milyen ember a maga ura? Milyen... hát mit is mondjak rá? Nem tetszik ismerni? Ismerem, azt mondja, most megismertem. Borzasztó ember. Vadember. Ha nem fogadok neki szót, biztosan belém vágta volna azt a bárdot. Láttam én rajta, hogy abban a pillanatban ölni tudott volna. Ilyen, mondtam neki sóhajtozva, tetszik látni, ilyen. De még aznap este egy gyönyörű ózbakot lőtt apád a rablott puskával, lopva bevitte a faluba. Így fizette ki a doktort. Orozva lőtt őzzel. Hát ilyen apád volt neked. Huncut ember. Én mondom, az anyád. Nekem elhiheted. Most májusban lesz éppen harminchat esztendeje, hogy eltemettük. Istenem, hogy telik az idő. Te hány éves lehettél? Tizennégy. Mire emlékezhetsz? Jóformán semmire. Látod, én mindenre, apádra, a huncutságaira, mindenre pontosan úgy emlékszem, mintha most is élne. Itt lenne közöttünk. De hát ez most már lehetetlen.